

משפט הפרלמנט – דבר העורכים

יהודה גור, גלעד זוהרי, נעמה עומרי

בעת האחרונה דומה כי השביל בן כמה עשרות המטרים המחבר בין בית-המשפט העליון לבין הכנסת, החוצה את גן הוורדים, הולך ומסתעף. לראשונה בתולדות המשפט החוקתי הישראלי הכריז בית-המשפט העליון בפעם השלישית – בתוך תקופה של פחות משנתיים ימים – על בטלותם של חלקים מתיקון דבר חקיקה שהוציאה מלפניה הכנסת, נוכח פגיעה בלתי-חוקתית חוזרת ונשנית בזכויות יסוד. סוגיית התיקונים לחוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט), התשי"ד-1954 יצרה דיאלוג חוקתי בשלוש מערכות בין בית-המשפט העליון לבין הכנסת אשר מעבר לתוצאותיו המטריאליות יש בו כדי להאיר ולחשוף את יחסי-הגומלין הנוכחיים בין שני המוסדות המרכזיים הללו.¹ מערכת יחסים זו, אגב קיומן של פגיעה בזכויות יסוד וביקורת חוקתית מזה, מהווה חלק מרכזי ומעניין (אך כמובן לא יחיד) מאוסף הסוגיות המשפטיות המלוות את בית-המחוקקים הישראלי, אשר להן בחרנו להקדיש חוברת זו של עיוני משפט.

חוברת נושאת זו של עיוני משפט, שעניינה "משפט הפרלמנט", יוצאת אם כן לאור בעיתוי מעניין במיוחד. מבלי למצות, ניתן לומר כי "משפט הפרלמנט" הוא מושג-גג לקשת רחבה של רעיונות ותפיסות-עומק בדבר מקומם של "הפוליטי" ושל "המשפטי" במציאות החיים הכללית, וחוסות תחתיו שאלות שניתן לחלק, ככלל, לשלוש קבוצות עיקריות: האחת, עניינה מערך הקשרים שבין הפרלמנט לבין המוסדות המשפטיים השונים המשפיעים על פעילותו ומבקרים אותו, ובראשם משרד המשפטים, הייעוץ המשפטי לכנסת, הייעוץ המשפטי לממשלה ומבקר המדינה. כך, למשל, במקרים אחדים מן העת האחרונה שב והפך היועץ המשפטי לממשלה למעין שותף בהליך גיבושן של יוזמות חקיקה שונות אשר התעוררה לגביהן השאלה כלום ניתן יהיה להגן עליהן, אם יבשילו לכדי חקיקה, ככל שתתעוררנה בעתיד שאלות בדבר חוקתיותן. קבוצה שנייה עניינה התנהלותו של הפרלמנט עצמו כגוף משפטי, ולעיתים מעין-שיפוטי, המסדיר את ענייניו הפנימיים וכן את ענייניהם של חברי הפרלמנט והנורמות החלות עליהם ככאלה. ביטויים מעניינים מן העת האחרונה לסוגיות הנוגעות בהתנהלותו של הפרלמנט כגוף מעין-שיפוטי, בהתאם למנגנון הקבוע בחוק, ניתן למצוא בפסקי-הדין שבהם החליט בית-המשפט העליון (בדעת רוב) שלא לאשר את החלטותיה של ועדת הבחירות המרכזית למנוע התמודדות של שני מועמדים לכנסת, החלטה שלמעשה אפשרה את ההתמודדות;² וכן בפסקי-הדין שקבע (בדעת רוב) כי לא נפל

1 לפסקי-הדין, בסדר כרונולוגי עולה, ראו בג"ץ 7146/12 אדם נ' הכנסת (פורסם בנבו, 16.9.2013); בג"ץ 7385/13 איתן – מדיניות הגירה ישראלית נ' ממשלת ישראל (פורסם בנבו, 22.9.2014); בג"ץ 8665/14 דסטה נ' הכנסת (פורסם בנבו, 11.8.2015).

2 לפסקי-הדין, אשר ניתנו תחילה ללא נימוקים נוכח דרישות חוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב), התשכ"ט-1969 ראו: א"ב 1096/15 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת העשרים נ' מרזל (פורסם בנבו, 18.2.2015); א"ב 1095/15 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת העשרים נ' זועבי (פורסם

פגם בהחלטתה של ועדת האתיקה של הכנסת להשעות מן הכנסת לתקופה של חצי שנה את אחת מחברותיה.³ לבסוף, קבוצה שלישית מונה כמוכן עניינים הנוגעים בקשר שבין הפרלמנט לבין בית המשפט, ובעיקר בית המשפט העליון. דוגמה אקטואלית בולטת לכך, לבד מאלה שהובאו בפתח הדברים, ניתן למצוא בפסק-הדין שבו נדחתה (בדעת רוב) עתירה נגד תיקון מס' 62 לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט-1969, אשר כחלק ממנו הועלה אחוז החסימה בבחירות לכנסת מ-2% ל-3.25%.⁴ אל קבוצה שלישית זו מתנקזים לעיתים, מטבע הדברים, גם עניינים השייכים לשתי הקבוצות הראשונות.

המאמרים המובאים בקובץ זה עוסקים בשאלות המתעוררות אגב מחשבה על משפט הפרלמנט מזוויות מגוונות, והם נעים מניתוח (פרוספקטיבי בחלקו) של השפעות הדיאלוג החוקתי במקרה הישראלי, דרך בחינה של קריסת הספרות בין המשפט המינהלי לבין זה החוקתי; עובר בדיון בשאלות הנוגעות ברציפות בחקיקה, וכלה בדיני החקיקה עצמם – נושא שטרם זכה בטיפול מקיף בכתיבה המשפטית בעברית. אנו תקווה כי קובץ זה יתרום לגוף הכתיבה בעברית העוסק בנושאים הנוגעים במערך הקשרים של המשפט והפרלמנט, ויסייע בהמשך פיתוחו של השיח בנושא בכחינת הזמנה לדיון, לא כל שכן בעת הזו.

בנבו, 18.2.2015). לנימוקים ראו א"ב 1095/15 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת העשרים נ' זועבי (פורסם בנבו, 10.12.2015).

3 בג"ץ 6706/14 זועבי נ' ועדת האתיקה של הכנסת (פורסם בנבו, 10.2.2015).

4 בג"ץ 3166/14 גוטמן נ' היועץ המשפטי לממשלה – מדינת ישראל (פורסם בנבו, 13.1.2015). לנימוקים ראו בג"ץ 3166/14 גוטמן נ' היועץ המשפטי לממשלה – מדינת ישראל (פורסם בנבו, 12.3.2015).